

БЕЗ ИДЕНТИТЕТ СМ

Госпоѓа Лилјана Ристова е Македонка, која веќе 16 години живее и работи во Торонто - Канада. Потекнува од Гевгелија. Во 1989 година заминала во Канада, од Белград каде што претходно работела во претставништвото на "Винојуг" од Гевгелија. Студирала филологија на Филолошкиот факултет во Белград, на групата Југословенска и светска книжевност. Зборува неколку странски јазици.

Таа е жена-борец за македонштината, а нејзина животна желба е да ги види Македонците обединети во обединета Европа без граници, за која сите ние сонваме. Ако тоа еден ден се случи, за Ристова ќе значи дека со она што го правела, таа ја исполнила должноста кон својот народ и родната земја.

Ристова отсекогаш била љубител на пишаниот збор, а преку нејзиниот весник "Македонски вести" се обидува да ги зближи Македонците независно каде и да се наоѓаат. На ова го учи и својот син Јордан.

Носталгијата кон татковината постојано е вгнездена во нејзиното срце, таа секогаш ја поттикнува да се враќа во родната грутка, меѓу своите луѓе, кај нејзините Македонци.

■ Разговорот го водеше: Жаклина МИТЕВСКА

Борец за македонската кауза - е вистинскиот начин да се опише госпоѓа Лилјана Ристова, Македонка во Канада. Непосредно по доаѓањето во оваа земја Вие се вклучивте во активностите на тамошната македонска заедница. Што беше пресудно за да се ангажирате во одбраната на македонската нација и идентитет?

РИСТОВА: Идентитетот на еден човек е најважното што тој го носи во себе и без него е никој и ништо. Во 1989 година заминав во Канада и се вклучив во активностите на македонската заедница, односно кога Македонија се здоби со самостојност и кога во другите нејзини делови почнаа да се формираат движења за македонски човекови права. Пред неколку години станав член на организацијата "Обединети Македонци", што не значи дека не сум ги поддржувала од почеток. Во 1990 година во Канада имаше мирен протест на кој ние од македонската заедница во Торонто, Онтарио ѝ дадовме поддршка на организацијата ОМО Илинден од Пиринскиот дел на Македонија. Тогашниот претседател на организацијата на "Обединети Македонци", Стив Плиакас, ме повика на митингот да ја читам Декларацијата на македонски јазик, во која се говореше за давање права на Македонците во Пиринскиот дел - Република Бугарија. На англиски јазик неа ја прочита Ѓорѓи Робев, по потекло од село Баница, Леринско. Потоа имаше уште неколку протести. Во Македонија настапи период на транзиција, но и овде владееше конфузија. Направив сè што можев за да помогнам во освестувањето дека сме Македонци и дека конечно имаме самостојна држава.

Е НИКОЈ И НИШТО

Опишете ни ги своите почетоци во Канада. Приказната на сите кои ја напуштаат татковината речиси е идентична - потрага по подобра егзистенција...

РИСТОВА: Речиси сите ние ја напуштаме татковината од слични причини. Големите тензии, галопирачката инфлација во тогашна Југославија, ми беа доволен знак дека ќе почнат да се случуваат драстично лоши работи и решив да си заминам. Мојот син имаше само 3 години, немајќи друг избор сама дојдов во Канада. Ако можев да избирам би останала во Европа. За разлика од повеќето други македонски иселеници на кои овде им се семејствата (иселувани се цели села што е жално), јас немав никого, освен мојата школска другарка Вида Диневска. Во очајот од војната која се насираше во поранешна Југославија, ние две контактираме и заминав кај неа. Веќе по неколку седмици бев принудена сама да се грижам за себе. Како и сите наши жени - иселенички, на почетокот работев во ресторани. Во меѓувреме, во Југославија почна војната, а моето дете сè уште беше таму, ме фати паника. Се обидував на сите можни начини да го донесам во Канада и по 15 месеци успеав.

И покрај многуте различни работни места, Вие отсекогаш сте биле љубител на пишаниот збор. Сега сте главен и одговорен уредник на "Македонски вести", на чиешто страници говорите за Македонците во Пирин, Егеј, Голо Брдо, Мала Преспа...

РИСТОВА: Во татковината не се занимавав со новинарство, но по доаѓањето во Канада се вклучив и во тие активности. Прво бев соработник, а подоцна и водител на една телевизиска програма. Се зачленив во Здружението на етничките новинари на Канада. Ги посетував нивните состаноци сметајќи дека тоа може да ми користи. Егзистенцијата ја обезбедував работејќи во ресторани, ирски пабови, а дружејќи се со тие луѓе и со ангажирањето во новинарството, колку толку успеав да постиг-

нам внатрешна интелектуална рамнотежа која многу ми недостасуваше. Тоа ми помогна да ги издржам првите години. Почнав да пишувам и за гласилото на организацијата "Обединети Македонци", тогаш излегуваше еднаш месечно, а сега, за жал, два пати годишно, за Илинден и за Гоцевиот роденден. Ми недостасуваше поголем ангажман во новинарството, така дојдов на идеја сама да издавам весник, кој не сакам да го наречам свој, бидејќи тој е весник на Македонците. Неговата промоција беше пред 3 години, на 7 декември, во црквата "Св. Климент Охридски" во Торонто, тоа е централна црква во Канада, а прославата на овој патрон е една од најголемите прослави на нашата заедница и црква. Весникот го почнав со голем ентузијазам, мотивација, бидејќи одамна осознав дека постои значителен недостаток на информации кај иселениците. Забележав дека најголемиот дел од нашите иселеници кои се од Егејскиот дел на Македонија, воопшто и немаат информации. Го направив концептот на весникот, кој е замислен да не признава никакви административни граници на Македонија и да ги покрива сите подрачја каде живеат Македонци. Зборуваме за Република Македонија, за Егејскиот, Пиринскиот дел на Македонија, Мала Преспа, Голо Брдо, Гора. Од тој момент па до денес весникот излегува и ќе продолжи со тој концепт. Морав да размислам да го издавам двојазично, на македонски и на англиски, заради нашиот народ од Егејскиот дел, кој не ја знае македонската азбука, потоа заради втората и третата генерација, но да можат да го прочитаат и оние кои не се од македонско потекло, бидејќи имаме и мешани бракови... Јас пишувам на македонски јазик, а имам соработници кои пишуваат текстови на англиски, тоа се Џул Стојан, Верџинија Еванс, Ристо Стефов, претседател на Леринското друштво, кој со посебна страст се осврнува на македонската античка историја, а Вида Диневска Савино ги преведува најважните текстови за човековите права. Суштината на весникот е бришење на административните граници, обединување на Македонците. Не случајно како уредник одржувам контакти со Македонци во Австралија, Сиднеј, Мелбурн, Романија, Србија и Црна Гора, Унгарија, и го испраќам весникот до сите активисти за човекови права во Егејскиот, Пиринскиот дел, Мала Преспа... Сакам да знаат дека некаде постојат некои кои можат да придонесат за обединување на Македонците и сметам дека весникот е еден од нив.

На секаков можен начин се борите за македонската кауза. Наидувате ли на отпор од грчкото и од бугарското лоби, кои се многу силни во Канада?

РИСТОВА: Грчкото лоби е посилно, повидливо, а бугарското е малку затскриено, но изгледа работи на еден перфиден начин, кој на прв поглед не се забележува. Во овој момент тоа не го чувствуваме многу, бидејќи македонската заедница се стабилизира. Меѓутоа, пред десеттина години, со осамостојувањето на РМ, пропагандите кои доагаа од Грција и од Бугарија беа страшни, се вршеа притисоци врз нашиот народ. Во моментите кога грчката држава почувствува страв од независната самостојна македонска држава ја употреби тактиката на напад и пропагандата се интензивираше, масовно се лобираше, слободно се дистрибуираа грчки весници, со текстови против Македонија. Истовремено се чувствуваше и бугарската пропаганда. Многумина од нас кои беа на чиста македонска линија беа изложени на страшни притисоци, физички закани, вербални навреди. Повеќето од заканиите беа упатени кон мене и двете колешки (тука има 3 новинарки и 2-3 новинари), сметајќи дека жените се послаби. На Драгица Белчевска, уредник и водител на радиопрограмата "Глас од Македонија" ѝ беа упатувани страшни закани. Другата колешка Победа Пискачева, исто така, беше изложена на разни непријатни ситуации. И јас доживев големи непријатности, а до-

бивавме и заканувачки писма. За жал, ние не наидуваме на разбирање, ниту кај нашите иселеници. Морам да кажам дека сега се мали групите на оние кои сè уште "лутаат" и живеат во некоја конфузија кои се и што се. Во моментот, во однос на националното чувство ситуацијата ја оценувам попозитивна од тогаш, иако не е така како што треба да биде, бидејќи пропагандите никогаш не престанаа.

Годинава забележувам позитивен однос на македонските медиуми кон Македонците кои живеат во другите делови на Македонија. Со исклучок на "Македонско сонце", кое отсекогаш ја застапувало темата за Македонците кои живеат во другите делови на Македонија, останатите медиуми дури сега почнуваат да се интересираат за нив. За оваа проблематика размислувам одамна. Финансиската состојба на македонските медиуми во Канада е катастрофална. На пример, "Македонски вести" се финансира од реклами, а последните два броја ги дизајнирав сама за весникот да не престане да излегува.

Македонците во Канада се организирани во црковни општини. Можете ли да ги наведете нивните имиња и да ни кажете на кој начин тие ги негуваат македонската култура и идентитет и што е она што им недостасува кога е во прашање одбраната на македонштината?

РИСТОВА: Македонците во Канада се организирани во црковни општини и црквите се центри каде што тие се собираат. Главно централно место на Северноамериканската епархија во Канада е "Св. Климент Охридски" во Торонто. Наскоро треба да се освети обновената црква "Св. Илија" во Мисисага, која пред неколку години изгоре под мистериозни околности. Имаме црква во Ејџакс, "Света Недела", потоа во Маркам "Свети Димитрија Солунски". Пред две-три години црквата во Маркам беше домаќин на Црковно-народниот собор за цела Северна Америка. Секоја година се одржуваат вакви собири и секогаш домаќин е различна црква. Во Хамилтон е црквата "Свети Наум Охридски", во градот Кембриџ постои црквата "Света Богородица", потоа има црква и во Винзор. Минатата година мало манастирче беше осветено во паркот на организацијата "Обединети Македонци" во околината на Торонто. Паркот е купен за во него да се собираат Македонците за пикниците, а најголем е Илинденскиот на кој доаѓаат наши од цела Северна Америка. Во план е да се изгради црква во Скарборо, периферија на Торонто.

Во црковните општини постојат разни секции. Би го нагласила македонското училиште, бидејќи преку учењето на граматиката и на најважните моменти од македонската историја, кај детето се развива поголема љубов за зборување на јазикот, како и за Македонија. Секоја црква има и своја фолклорна група, поделена на подгрупи, помала, поголема... Најстара фолклорна група, која е легенда на северноамериканскиот континент, е "Македонка", а кореограф е Алек Петличков (роден во село Буф, дете бегалец од Граѓанската војна во Грција), еден од најдобрите македонски кореографи во светот. Сакам да ја истакнам црквата "Св. Илија" во Мисисага, чиј претходен објект изгоре, но сепак неколку години активностите продолжија, што е импресивно и укажува дека кај голем број наши луѓе идентитетот е важен. Таму е фолклорната група "Илинден", која е многу активна и квалитетна и учествува на сите македонски празници, пикници. Има фолклорни групи и во Маркам во "Св. Димитрија Солунски" и во црквата "Света Недела" во Ејџакс, а претпоставувам дека има и во другите црковни општини кои се оддалечени од Торонто.

Пензионерите имаат свои клубови, сали во црквите. Таму тие играат карти, шах, а еднаш во неделата имаат заеднички ручек. Постојат и женски секции.

Прашањето колку Македонци има во Канада е полемична тема. Пред една година објавив официјална статистика од канадската власт, со помош на мојот познатик Љубе-Луј Секуловски, претставник на организацијата "Обединети Македон-

ци" во Етничкиот совет на Канада. На последниот канадски попис се пријавени околу 31.000 Македонци, што е дискутабилно, бидејќи според нашите сознанија има 150.000-200.000 Македонци. Зошто се појавуваат вакви официјални податоци? Одговорот е дека нашиот народ од Егејскиот дел, без оглед на тоа во кој дел од Земјината топка живее, и денес живее во став поради теророт кој го трпеле додека биле во татковината, па на пописите се декларираат како Грци, иако еден од прашалниците во формуларите за пописите е: кој е првиот јазик што го научивте?

Темата на разединетоста е нашиот најголем проблем, кавгите, неслогата, кога управата и членството се скарани меѓу себе, за жал, тоа е чест случај во црковните општини. Како тогаш ќе го негуваме идентитетот?

Факт е дека македонскиот синдром на разединетост е присутен секаде каде што живеат Македонците. Тоа е причината да им се подлегне на разни пропаганди. Како е во Канада во однос на ова прашање?

РИСТОВА: Синдромот на разединетост е најмногу присутен токму во иселеништвото, зашто тоа е составено од сите четири дела на Македонија. Во иселеништвото пропагандите се слободни, се врши страшна манипулација, а тие веќе доаѓаат со предиспозиции да бидат подложни на пропагандата. Разединетоста создава хаотична состојба, кавги, дискусии. Мислам дека со стабилизирањето на РМ тој проблем би се решил, бидејќи ние во Македонија гледаме столб околу кој се вртиме. Колку таа е постабилна, толку иселениците се чувствуваат по сигурни, полесно се борат против пропагандите и го совладуваат синдромот на разединетост. На пример, односот меѓу новодојдените и постарите иселеници, меѓу кои постои длабок јаз. Најновиот бран иселеници воопшто не направи обид за контакт со старите иселеници. Значи, зборуваме за разединетост на повеќе нивоа. Ние иселениците се обединуваме околу македонската држава и најголема желба ми е да се обединат сите македонски политички партии и само тогаш Македонија ќе опстане.

Постојат ли други форми на организираност на Македонците во Канада?

РИСТОВА: Би го истакнала Македонското движење за човекови права во Канада, едно од најсилните движења од овој вид во светот. Претседател на Движењето е млад човек, Бил Николов, роден во Канада, чии родители потекнуваат од село Желево-Леринско. Од нив добил воспитување дека идентитетот е многу важен и дека треба да се бори за македонската

заедница. Јас сум член на Движењето. Секоја трета седмица одржуваме состаноци на кои се дискутира за проблемите со кои се соочуваат Македонците кои живеат во Бугарија, Грција, Албанија. Во тек сме со сè што се случува во тие делови, и финансиски ги помагаме сите нивни потреби и проекти. Гости на Движењето во Канада биле Павле Воскопулос, член на претседателството на политичкиот секретаријат на партијата на Македонците во Грција "Виножито"; Насе Парисис, член на истиот секретаријат и претседател на грчкото биро за помалку употребувани јазици; Кимет Фетаху, професор д-р на универзитетот во Тирана и др. Сè повеќе македонски бизнисмени се заинтересирани за контакти со Движењето, бидејќи тоа на многу добар начин ги координира финансиските средства, нивната поделба и прави баланс тие да бидат подеднакво распоредени. Тука е и организацијата "Обединети Македонци", која постои веќе 46 години и е најстара македонска организација во иселеништво. Оваа организација придонела да се зачуваат македонскиот национален идентитет, македонскиот јазик, фолклорот, културолошките карактеристики во иселеништвото. Постои и Леринското друштво, кое е особено силно и ги обединува сите лерински села, а претседател е Ристо Стефов од село Ошчима-Леринско, потоа Здружението на децата бегалци од Егејскиот дел на Македонија, Канадско - македонското историско друштво и други.

Каква е улогата на нашите образовни институции во развивањето на националната свест?

РИСТОВА: Целосно се игнорираат античките корени на Македонија. Таа е најстара земја, прва држава во Европа, тоа се факти кои никој не може да ги игнорира. Тука минувале сè какви народи, а нашите образовни институции, дури и МАНУ, македонската историја ја почнува од доаѓањето на Словените, па така поголем апсурд и срам нема, некој намерно ја сече гранката. Ова е преседан зашто секој народ поаѓа од најстарите корени, а ние како да сме единствени кои својата исто-

рија ја почнуваме од средина, да не речам некаде од крајот. Имаше тенденции македонската историја да почне од Илинден, а уште полошо со формирањето на Југославија. Тоа се апсурди и срамни работи, кои еден Македонец може сам на себе да си ги направи. Корените секогаш се најдлабоки. Ако во Шкотска, во Единбург има споменик на Александар Македонски, како е можно да нема во Македонија. Во Македонија се губи и јазичниот идентитет, сè повеќе се употребува странска терминологија. Така се губат културниот и јазичниот идентитет. Јас живеам во странство, но се обидувам да не употребам ниту еден англиски збор, а доаѓам во Македонија и ги слушам.

Македонија отсекогаш била мета на соседите (ни го сакаат името, ни ја деградираат црквата...). Како да ѝ се спротивставиме на странската антимакедонска пропаганда?

РИСТОВА: Сметам дека македонската страна има сосема погрешен пристап кон тој проблем, ако воопшто може така да се нарече. Република Македонија се постави инфериорно кога се во прашање името, црквата, симболите, итн. Македонците живеат на сопствената земја илјадници години и исто толку го носиме името Македонија. На европските простори Македонија е најстаро име, на било која постара карта никаде го нема името Грција, Бугарија, Србија, Црна Гора, Албанија, Хрватска, Словенија. Зошто воопшто дозволуваме името да биде дискутабилно? Државата се постави инфериорно во однос на оние кои ја делеа и кон неа имаат територијални и национални аспирации и ова е непростливо за македонските политичари, без оглед колку притисоци се вршат. Колку сте поинфериорни толку помалку ве почитуваат и толку повеќе сте губитници.

Од друга страна, нашата држава постојано има проблем со етничките заедници (Албанците), кои сè нешто бараат. Како е решено прашањето со малцинствата во Канада?

РИСТОВА: Канада е најдобар пример за демократско решение на малцинствата, односно етничките групи. Според канадскиот Устав правата на етничките групи се решени добро, бидејќи не постои канадска нација, односно тоа е нација во формирање. Канадскиот Устав максимално ги задоволува сите потреби и барања на етничките групи, кои истовремено имаат свои обврски, задолженија и одговорности. Етничките групи имаат право на училиште, всушност настава по часовите, а нејзиното функционирање зависи од организираноста на етничката заедница. Ние Македонците имаме настава еднаш или два пати неделно, во неколку училишта во Торонто и во околината. За да ви дозволат да имате етничко училиште, треба да имате минимален број деца. За жал, се случува да имаме учителка, а да нема доволно деца. Во Канада постојат два официјални јазика, прв е англискиот а втор е францускиот, само во провинцијата Квебек тоа е обратно.

Мислам дека не може да се направи споредба меѓу Канада и Македонија од причина што развојот на настаните, заднината на барањата на Албанците е сосема поинаква од состојбата во Канада. Крајна цел на Албанците, барем јас како иселеник гледам така, е поделба на Македонија и тоа е она што предизвикува голем страв кај Македонците. Тие одат чекор по чекор и имаат голема поддршка од своето лоби и од некои западни земји.

Секоја прилика ја користите да дојдете во татковината. Веројатно секогаш Ве разочарува лошата економска ситуација. Какво е Вашето, но и размислувањето на тамошните Македонци да ѝ се помогне на татковината на економски план?

РИСТОВА: Последниве години често доаѓам во Македонија, бидејќи длабоко ги чувствувам моите корени. При секое доаѓање, за жал, забележувам разлика и секогаш се работи за негативни промени. Во економијата владее хаотична состојба. Половина од моите пријатели и роднини се без работа. Во Гевгелија целата индустрија е уништена, сè е затворено, а тоа е град кој порано бил исклучително развиен, со успешно земјоделие. Почвата е плодна, климата поволна, значи како сè само да никнува, но така останува, гние, се уништува, нема пласман. Жените во Гевгелија, главно, се вработени во конфекциските фирми, на кои сопственици се Македонци, а има и неколкумина Грци. Замислете, на овие жени им се дава до знаење дека четири години не смеат да забременат. Иселениците ја следат економската состојба во РМ, знаеме дека еден од столбовите на државата е здравата економија, функционирањето на правниот систем. Очигледно е дека во овој момент тоа не оди како што треба. Иселениците тешко се решаваат мачно заработените пари да ги инвестираат во земјава. Има случаи иселеници да инвестирале, загубиле сè и повторно се враќаат во Канада за да почнат од нула. Малкумина успешни Македонци вложиле тука.

На кој начин Македонците во Канада лобираат за Македонија?

РИСТОВА: Лобирањето за Македонија е многу мало. Јас лобирам преку весникот, но тоа не е доволно. Под лобирање се подразбира лобирање на една силна финансиска група. Во овој свет сè така функционира. Лобирањето преку весник е да се зачува колку толку идентитетот на тие простори. Колку што јас сум информирана, ние немаме силно финансиско лоби, но веќе неколкумина наши познати бизнисмени кои живеат на овој континент преземаат иницијативи за лобирање во секоја смисла. На пример, Ѓорѓија - Џорџ Атанасоски е исклучително активен, постојано патува, беше во Швајцарија кај Форумот на македонските друштва, на иницијатива на друг голем Македонец, познатиот бизнисмен Владимир Ралев. Во Канада тоа е бизнисменот Џон Битов. Кога финансиски ќе се здружат луѓето кои се интелегентни и успешни, тогаш можеме да зборуваме дека постои лоби. Овде би го спомнала и Луј Темелковски, првиот Македонец пратеник во канадскиот Парламент, кој се залага Канада да ја признае Македонија под нејзиното уставно име.

Колку пишаниот збор може да влијае во делот на надминување на проблемите и поголемо единство на Македонците каде и да се во светот?

РИСТОВА: За жал, поголемиот дел од иселениците се борат да обезбедат подобра иднина. Нашиот народ преморен од работата во фабриките, многу повеќе ги прифаќа радио-програмите отколку весниците. Сепак, весникот е сериозен медиум кој покрива теми од политика, историја, а само пишаниот збор останува како документ.

Што би им порачале на Македонците кои разочарани од економската состојба во државава размислуваат за Канада како за вета земја, обидувајќи се на разни начини да дојдат до неа?

РИСТОВА: Би им порачала да не ја напуштаат Македонија, особено ако нивните економски потреби се задоволени. Почетокот во секоја туѓа земја е тежок. Имате лажна слика. Оди-те во земја во која се зборува јазик за кој мислите дека го знаете, а тогаш сфаќате дека не го познавате. Тука треба да го најдете своето место. Всушност, треба некому да му го земе неговото, бидејќи иако се работи за економски силна земја, сепак и таму нема масовно вработување. Тогаш настануваат првите разочарувања. Се чини дека главната причина за денешните иселувања од Македонија во Канада е да се добие канадски пасош, а потоа многумина се враќаат назад. Тоа е до-некаде и разбирливо, бидејќи во овој немирен свет привилегирани се оние кои имаат два пасоша.

Но, и за нас кои сме овде подолго време Македонија е "дома", другарите од детството никој не може да ни ги замени, мојата другарка Тана Бундева Богоевска засекогаш ќе остане најдобра другарка...

Затоа треба добро да се размисли пред да се напушти родната земја.

Една наша млада режисерка, Сандра Даниловиќ, го снимил документарниот филм "Новодојдените", следеше три семејства, од моментот кога дошле на идеја да се иселат од Македонија, до пристигнувањето во Торонто, пречекувањето од пријателите и роднините, барањето работа... Во филмот сите се препознаваме.